

Szabó Zsolt

A *Jóbarát* néprajzi gyűjtései 1968–1980 között

Legutoljára kereken negyven esztendeje, a *Népismereti Dolgozatok* 1976-os kötetében foglaltam össze az általános iskolás gyermekekkel végzett irányított néprajzi gyűjtőpályázatokat 1972-vel bezárólag, dr. Kós Károly kérésére (Szabó Zs. 1976). A viszonylag teljes bibliográfiai adalékot is mellélkeltem. Gondolom, sokan emlékszünk még a sorozatra, amelyet a szerkesztő elképzelése szerint: „a népelet és néphagyomány iránt érdeklődők széles körének, valamint a néprajz és rokon kutatási területek önkéntes és hivatásos művelőinek ajánljuk szíves figyelmébe és jóindulatába” – írta dr. Kós az előszóban (Kós K. 1976: 5). Aztán sorjáztak a *Népismereti Dolgozatok* további kötetei 1978, 1980, 1981, 1983 és tízéves ugrással az utolsó 1994-ből, de ez már a nyomdamizéria okán késett négy esztendő.

Addig a hazai magyar néprajzi kutatásokról szóló beszámolók csak néhány szót szentelhetnek a különféle gyűjtőpályázatoknak s ezeken belül azoknak, amelyek a gyermekek bevonásával zajlottak. Ezt a hiányt pótlandó foglaltam össze mindazokat a néprajzi gyűjtőversenyeket, amelyekbe a hazai magyar gyermeklapok, a *Pionír*, a *Napsugár*, a *Jóbarát* bevonták az általános iskolás tanulókat, s amelyek mindenképpen megérdemelték, hogy a néprajzi szakirodalom fölfigyeljen rájuk.

Érdeklődési körünkől ily módon sajnos kimarad néhány, egyébként jelentős és eredményes gyűjtés. Anélkül, hogy valamilyen értékrendbe sorolnók, hadd említsük meg néhányukat. Emlékezetes a Konsza Samu kezdeményezte háromszéki népköltészeti gyűjtés, amelynek méltó folytatói voltak az Albert Ernő irányításával munkálkodó „mikósok” Sepsiszentgyörgyön. Említésre méltó még a margittai és a volt Gyergyó rajoni tanulók közmondásgyűjtése (mintegy 35 000 adat) Könczei Ádám irányításával; Ráduly János kibédi – főleg népmese- és népballada- – gyűjteménye, Bura László szatmárnémeti diákokkal végzett szatmári balladagyűjtése, valamint a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium és Tanítóképző tanulóival végzett gyermekfolklór-gyűjtés Király László, Ferenczy Éva és Józsa Miklós vezeté-

sével. Ezekből kötetek is születtek. Külön megemlíthetjük a marosvásárhelyi művészeti szakközépiskola és a Tanítóképző hallgatóinak gyűjtését Bándi Dezső irányításával, akiknek a munkáiból öt dalos füzetecske jelent meg. A megyei lapok, elsősorban a nagyváradi *Fáklya*, a csíkszeredai *Hargita*, a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör*, a marosvásárhelyi *Vörös Zászló*, a kolozsvári *Igazság* és a *Brassói Lapok* gyűjtőpályázatai ill. néprajzi, népművészeti oldalai, amelyekbe szintén sok-sok tanuló kapcsolódott be. Kötetek is jelentek meg belőlük: a *Bihari gyermekmondókák* (Faragó J. – Fábrián I. 1982), a *Mezőcsávási gyermekfolklor* (Veress Péter I. 2009), a *Szentháromság tornya, jaj de messzire látszik* (Török V. 2008) – hogy csak hirtelen hármat említsek. Érdemes volna ezeket is számba venni és hozzáférhetővé tenni egy összefoglaló tanulmány erejéig. Tudtommal csupán a *Falvak (Dolgozó) Népe* anyagát dolgozta fel Cseke Péter (Cseke P. 1981).

Hiszen volt egy közmondásgyűjtés 1958–59-ben a *Pionír*, a *Napsugár* és a *Dolgozó Nő* Kispajtás-melléklete bevonásával, Faragó József patronálásával. A három pályázatra beérkezett majd negyven ezer közmondás és szólás anyaga a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Társadalomtudományi Központja folklor osztályának archívumában van.

A népmese gyűjtést még 1967-ben a *Pionír* hirdette meg, majd a helyébe lépett *Jóbarát*. Szám szerint mintegy százhusz – javarészt kiadásra érdemes – mese érkezett be. Ezekből meg is jelent tíz a *Pionír*, illetve a *Jóbarát* hasábjain. A pályázatnak a legnagyobb eredménye mégis az volt, hogy fölhívta a figyelmet a Beszterce-Naszód megyei magyardécei mesemondóra, Balla Jánosra, akinek 25 meséjét gyűjtötte össze unokaöccse, Balla Tamás, s ezek a mesék Faragó József szerkesztésében és utószavával ellátva napvilágot is láttak *Fehér Virág és Fehér Virágszál* címmel (Balla T. 1970).

A Kincskereső-mozgalomra bizonyára még sokan emlékeznek az idősebb nemzedékből. 1969-től a néprajzi gyűjtőmunkálatok óriási nevelőerőjét fölismerve a gyermekek hazafias érzelmeinek kialakításában, a Pionír-szervezet Országos Tanácsa kezdeményezésére a *Jóbarát* hasábjain sokat kellett foglalkozni azokkal a megyei tárlatokkal is, amiket több-kevesebb rendszerességgel kötelező módon megszerveztek a megyei tanácsok, s főleg a székely megyékben értelemszerűen magyar néprajzi anyagot mutattak be. Más megyékben csak véletlenül került be magyar anyag is.

A verseny kimondott célja az, hogy a tanulók – nevelők irányításával – megismerjék, összegyűjtsék, s a feledésből kiemeljék, megmentésük

a szülőhelyük, vidékük történetére vonatkozó tárgyi és írott dokumentumokat. Ebben a tág keretben természetesen fő helyet kapott a néprajzi értékek föl kutatása. Egymás után alakultak az iskolákban a múzeum-sarkok vagy – ha volt hozzá megfelelő helyiség – az iskolamúzeumok. Kiemelkedő eredményeket nyilván ott tudtak fölmutatni, ahol a tantestületből egy vagy akár több tanár, tanító szívügyének tekintette a dolgot, s a gyűjtő gyermekek élére állt. Országsszerte sok iskolamúzeum volt, hirtelen emlékezetből felidézve: a Hargita megyében a kászoni, a csíkszentdomokosi, a gyergyóalfalusi, lövétei, a parajdi, a székelyszentléleki iskola és a székelyudvarhelyi tanítóképző hordott össze szép gyűjteményt, de rajtuk kívül még Maros megyében, főleg a Kis-Küküllő menti iskolák (Makfalva, Kibéd, Sóvárád) jártak élen, de a más vidékiek sem maradnak el (Mezőpanit, Mezőbánd, Nagykend). E gyűjtemények társadalmi megbecsülését jelzi az a tény, hogy például Csíkszentdomokoson a néptanács támogatásával a falu legrégebb házában, Kászonban a Balássyudvarházban, Makfalván pedig a Művelődési Házban rendezték be a múzeumot. A makfalvi azért is érdekes, mert ott zömében egy helyi népi mesterség, a fazekasság munkaeszközeit állították ki. Annak igazolására, hogy nemzetiségi kultúránk hagyományával a Székelyföldön kívül is több helyütt jól sáfárkodnak, hadd ragadjak ki más megyékből is néhány példát. Bákó megyében Lészpeden, Biharban Köröstárkányon és Székelyhídon, Hunyad megyében Petrillán, Brassó környékén Apácán, Tatrangon és Négyfaluban, Fehér megyében Székelykocsárdon, Torockón, Máramarosban Magyarlápason és Szamosardón, Kolozs megyében Kövenden, Mákón, Bikalon, Györgyfalván, Körösfőn, Magyarlónán, Széken, Magyarszováton, Tordaszentlászlón és Vajdakamaráson, Szilágy megyében Szilágyballán, Kémeren és Szilágynagyfaluban mind-mind értékes gyűjtemények dicsérték a helybeliek buzgalmát. Ezekből hírmondónak is alig maradt. Túlnyomó többségükben széthordták-lopták az értékesebb részét, vagy a szakszerűtlen tárolás miatt tönkrementek.

Egykori *Jóbarát* területi tudósítóként legszívesebben a pionírexpedíciókra jártam 1969-től, ezek is remek keretül szolgálhattak a 10-12 fős csapatok fölfedező szenvedélyének kiélésére. Kutatásuk célja lehetett például egy hegy turisztikai föltérképezése, egy vidék természetrajzi, földrajzi vagy geológiai szempontú föl kutatása, esetleg egy-egy néprajzilag érdekes vidék bejárása, anyaggyűjtés saját iskolamúzeumuk részére. Nos, a *Jóbarát* olvasói közül sokan szép és értékes anyagot gyűjtöttek, természetesen

részletes leírásokkal, mint például a szovátai gyermekek Kalotaszegen és Torockón, a balánbányaiak, a csíkdánfalviak és a kézdívásárhelyiek a Gyimesek völgyében, a sepsiszentgyörgyi 4. sz. Általános Iskola pionírjai a Berecki-hágó mindkét oldalán. Az összegyűjtött anyagot mindannyiszor földolgozták, rendszerezték, tehát még alaposabban is megismerték a tanulók.

Amikre természetesen a legbüszkébbek voltunk, azok a *Jóbarát*¹ kezdeményezte néprajzi tárgyú versenyek voltak. Kezdeném a legsikeresebbel, azért is, mert időrendben is ez következik: Zsuzsi és Andris baba népviseletvárró verseny 1970–71-ben. Zsuzsi baba neve immár fogalomká vált minálunk. Több tucatnyi cikk foglalkozott vele 1970-ben. A *Jóbarát* 1970. évi 11. számában elindított miniatűr népviseletvárró verseny – nyugodtan mondhatjuk – országos mozgalommá szélesedett, amelynek rendjén a Sepsiszentgyörgyi Múzeumban páratlan néprajzi dokumentum értékű népviselet-anyag gyűlt össze, és vált hozzáférhetővé mind a szakemberek, mind az érdeklődő közönség számára. Itt most nem részletezem, de benevezett kb. 400 gyerek, 250 pályamű érkezett be, a szakmai zsűri (Szentimrei Judit, Nagy Jenő, Gazda Klára) értékesnek ítelt 163 ruhát. Minthogy a lap megígérte a gyermekeknek, hogy a nem díjazott ruhákat visszaküldi, a szerkesztőség elkezdett kutatni, ki is lehetne a gyűjtemény gazdája, aki honorálni tudná a gyermekek munkáját. Sikerült végül pártfogóra lelni Sylvester Lajos, a Kovászna Megyei Szocialista Művelődési és Nevelési Bizottság akkori elnöke személyében; közbenjárására a Sepsiszentgyörgyi Múzeum átvette a ruhákat, megmentve ezzel a szétszóródástól és egyben az elkallódástól.

És megkezdődött Zsuzsi baba országos diadalútja. A szeptemberi bukaresti bemutatkozást (a Petőfi Sándor Művelődési Házban) követte a sepsiszentgyörgyi, a csíkszeredai, majd a kolozsvári kiállítás, míg végül ismét visszatért állandó szálláshelyére, Sepsiszentgyörgyre.

A látogatók már a bukaresti kiállításon hiányolták a leányok mellől a fiúkat. A sepsiszentgyörgyi megnyitóra egybesereglett versenyzők fölajánlották, hogy elkészítik a Zsuzsik párját. A *Jóbarát* szerkesztősége ezt már nem hivatalos verseny formájában bonyolította le, az elkészült ru-

¹ *Jóbarát* – a Pionírszervezet Országos Tanácsa kiadásában a 10–14 éves korosztály számára 1968–1989 között Bukarestben megjelenő színes hetilap. Felelős szerkesztője 1974-ig Hadai Jenő, 1981-ig Bartha Zoltán, majd Takács Gizella és Șerbescuné Gáll Klára.

hák fényképét esetenként közölte. A *Jóbarát* 1971. évi 51. számában közölt összesítés szerint 115 Zsuzsi babának érkezett be a párja, valamint 17 új leányruha és 17 új Andris baba. A gyűjtemény kiegészült olyan néprajzi vidékekről, mint a Tövishát, a moldvai csángó Lészped, Felső-Háromszék. Hiányoznak továbbra is, többek között, a hétfalusi, az Enyed környéki (Bece, Lapád), a zselyki, a mohai, a kóbori, a szakadái és a dévai viseletek. Ennek ellenére a Székely Nemzeti Múzeum rendelkezik a romániai magyar népviseletek legteljesebb gyűjteményével. Néprajzi dokumentációs értéke, a szakemberek egybehangzó véleménye szerint, fölbecsülhetetlen, mert noha miniatűr méretben (a babák magassága 55 cm), de föltétlenül megbízható anyagot rögzítenek, s a ruhák jó részéhez a versenyzők kitűnő leírásokat is mellékeltek. Az már az utótörténethez tartozik, hogy már a marosvásárhelyi kiállítást megakadályozták, a gyűjteményt előbb Kézdivásárhelyre számúzták (vagy menekítették), végül egy Raktár-Depozit feliratú teremben várta feltámadását, az 1989-es decemberi fordulatot.

A *Jóbarát* néprajzi jellegű versenyei közül a legnagyobb népszerűségnek talán az 1971-es évi *Síppal-dobbal* népi játék- és játékszer-gyűjtés örvendett. Ehhez egyrészt az is hozzájárult, hogy a Zsuzsi babának országos visszhangja támadt, a versenyző gyermekek a *Jóbarát*, a Sepsiszentgyörgyi Múzeum, a *Napsugár*, az *Ifjúmunkás* és a *Művelődés* díjaiként hozzávetőleg 40 000 lej értékű ajándékot kaptak. Másrészt pedig ez a tárgykör volt a gyermekek életkori sajtóságainak leginkább megfelelő, és a lap olvasótáborának olyan rétegeit is megmozdította, amelyek más jellegű verse nyekre egyáltalán nem vagy csak igen kis számban neveztek be.

A *Síppal-dobbal* versenyt Forró László író vezette, a szakemberek, elsősorban Faragó József és dr. Kós Károly bevonásával. A verseny kétágú volt. Egyrészt a gyermekeknek olyan játékszereket kellett beküldeniük, amelyeket 2–3 éves koruktól használtak. (Természetesen, gyári készítésű játékok kizárva.) Azokat a játékszereket is bekérték, amelyekkel a nagyszülők s az idősebb ismerősök játszottak gyermekkorukban. Valamennyi beküldött játékhoz mellékelni kellett a lapban megjelent játék-kísérőlapokat, amelyekre a gyermekek ráírták a játék helyi nevét, készítési idejét, anyagát, készítőjének nevét; ha felnőtt, foglalkozását. Azt külön föl kellett tüntetniük, ha a játékszer a felnőttek emlékezete szerint az 1900-as években használatban volt, és azt, hogy milyen korú gyermekek milyen évszakban és hol játszottak vele, valamint, ha voltak, a játék használatakor énekelt dalok, mondókák szövegét.

Másrészt pedig olyan páros, csoportos vagy labdajátékokat kellett gyűjteniük, amelyeket játszani szoktak, de nem az iskolában, tornaórán, hanem egymástól vagy az idősebbektől tanulták. A játékoknak külön kísérőlapja volt, amelyen föl kellett tüntetni a játék nevét, a játékosok nemét, számát, megnevezését, a játék közben használt játékszer – labda vagy más – pontos adatait, a játszótér rajzát, a játék célját, a nyereség vagy veszteség föltételeit, a szabályokat, büntetéseket, valamint a játékhoz tartozó mozdulatok, mondókák, énekek, parancsok leírását s természetesen az adatközlő és a gyűjtő személyi adatait.

A versenyre pár híján ezer gyermek nevezett be, s a határidő lejártáig csaknem hatezer játékszert és sok-sok ezer játékleírást küldtek be. Dr. Kós Károly a kiértékeléskor adott interjújában (*Jóbarát* 1971. 50.) a következőket mondotta: „Az alkalmasnak ítélt játékszerek és jó társasjáték leírások együttesen felölelik a romániai magyarság egész népi játékvilágát, s ez minden eddigi munkát – gondolok itt elsősorban Kiss Áron és Lajos Árpád gazdag játékgyűjteményeire – messze fölülmúl. [...] A hazai magyar tájak közül különösen gazdag gyűjtemények szemléltetik Háromszék, Csík-, Udvarhelyszék, valamint a Nyárádmente, Mezőség, Kalotaszeg, a Szilágyság, Érmellék népi gyermekjátékait. De képviselve vannak itt olyan kisebb falucsoportok, mint például Aranyosszék, a Maros- és a Küiküllömente, Torockó, Fogaras vagy Szék község. A legkiválóbb gyűjtemények közé tartozik a Zsíl-völgyi bányászgyermekek játékait bemutató petrillai gyűjtemény, amely szakszerű összeállítása révén is kiemelkedő helyet foglal el. [...] Ahány versenyző, többnyire annyi falu és város, melyeknek térképre vetített pontjai behálózzák hazai tájaink jelentős részét, Szatmártól a Bánságig és a Zsíl völgyétől a Szeret mentéig.”

Ennek a pályázatnak is a teljes anyaga, valamint a hozzátartozó dokumentáció Sepsiszentgyörgyre került, az ottani múzeum vállalkozott megőrzésére. A mintegy 600 játékból rendezett kiállítás az egész 1972-es esztendőben nyitva állott. Mind a *Zsuzsi baba*, mind pedig a *Síppal-dobbal* versenyek teljes írott anyagát is a múzeum őrzi, a kutatók számára hozzáférhetően, legépelve rendelkezésre állott. Talán ennek is köszönhető volt, hogy az anyagot gondozó szakember, Gazda Klára felfigyelt az esztelneki gyermekek gyűjtötte anyagra, s doktori disszertáció és vaskos könyv lett kutatásának eredménye.

Az *Ezerjófű* népgyógyászati és népi növényismereti verseny 1972-ben indult. Etnobotanikával nálunk néhány szakember – elsősorban gyógy-

szerész és botanikus – kivételével nemigen foglalkoztak. Ám lévén határterülete a néprajznak és a botanikának, ezért a néprajznak e kevéssé ismert területével foglalkozó szakember számára igen nagy segítséget jelenthet a már begyűlt több mint 5 000 versenylap és leírás.

Több szakember, a botanikus Szabó T. E. Attila – a verseny vezetője –, a folklorista Faragó József, a nyelvész Péntek János és a gyógyszerész Rácz Gábor tollából megjelent irányító cikkek készítették elő a versenyt. A pályázat első szakaszának határidejéig (1972. nov. 1.) beérkezett herbáriumok a maga nemében egyedülálló etnobotanikai növénygyűjtemény alapját vetették meg, amely értékében a népviseletvarró és a gyermekjátékgyűjtő verseny eredményeivel vetekedik. A gyűjtemény a Kovászna megyei árkosi Agronómus Házban állott a kutatók rendelkezésére. Csak remélni tudom, hogy onnan a Székely Nemzeti Múzeumba került az Agronómus Ház felszámolása után. Mert a versenyből lett *Ezerjófű* címmel ifjúsági kézikönyv, népi növényismereti tájmonográfia (mindkettő szerzője Szabó T. E. Attila és Péntek János) (Szabó T. E. A. – Péntek J. 1976, 1985), de még etnobotanikai kutatótáborként újrafeldolgozás, illetéknéppen az Etnoökológiai kutatótábor Kalotaszegen (Molnár K. – Molnár Zs. 2015).

A sikeres gyűjtést 1975-ben a *Csodabab* c. etnobotanikai verseny követte, ebben a termelt helyi babfajtákat gyűjtötték össze a *Jóbarát* olvasói. Közben 1973-ban került sor a *Többsincs királyfi* nevezetű folklórversenyre; ezen Forró László szakirányításával helyi mondákat, meséket, dülőneveket s más nyelvi kincseket jegyeztek le a fiatalok. 1976-ban közmondásgyűjtő verseny zajlott le Faragó József vezetésével.

Végezetül pedig hadd szóljunk még egyszer arról, hogy a gyermekekből álló gyűjtőcsoportok – természetesen csak akkor, ha szakszerűen irányították őket – felbecsülhetetlen szolgálatot tettek és talán tehetnének ma is. A gyermekekkel hegyeket lehet elmozdítani – ez volt a végkövetkeztetése annak idején *A Hét* hasábjain (1972. 26.) megjelent kerekasztal-megbeszélésnek, amelyen a részvevő szerkesztők és szakemberek a néprajzi gyűjtőversenyek tanulságait összegezték. Érdemes tehát, kell is a gyermekekkel gyűjtetni, már csak azért is, mert saját unokájának, dédunokájának sokkal hamarabb és szívesebben elmondja emlékeit a nagyszülő, dédszülő, mint a faluba tévedt ezeridegennek. S igyekeznünk kellett az összegyűjtéssel, mert még sok helyütt, ha nem is a mindennapi élet jelentős tényezőjeként, de emlékezetben még élt egy sereg néphagyomány, a népművészetnek, a népi leleménynek elegendő bizonyítéka ahhoz, hogy

a szakemberek a maga teljességében rekonstruálhassák. Emellett pedig – de nem mellékesen – az is nagyon fontos volt, hogy a serdülőkorú gyermek minél alaposabban megismerje és meg is becslje szülőhelye népművészetét. Mert ez a szépre való nevelésnek a legegyszerűbb, a legközvetlenebb módja kellene hogy legyen ma is.

Melléklet

Horváth Stefánia, a *Pionír* majd a *Jóbarát* szerkesztője, Kolozsvár központtal erdélyi tudósítója egészségi állapota miatt nem vállalta a személyes részvételt. Viszsaemlékezésének vázlatát Szabó Zsolt adta elő a konferencián.

Horváth Stefánia

Akkor is, ha reménytelen...

Mikor fiatal matematika–fizika tanárként bekerültem a frissen induló egyetlen magyar gyermekújság – akkor *Pionír* – szerkesztőségébe, néhány tapasztalatlan, inkább aktivista, mint újságíró gyűlt össze a bukaresti új, Scinteia Ház számunkra kijelölt irodájában. Szerencsémre Domokos Géza volt az első főszerkesztőnk (néhány hónapig), s én ez alatt olyan útravalót kaptam, ami segített túlélni az utána jövők kicsinyességét, hatalmi ambícióit, megfelelni akarását a diktatúra sötét éveiben. Stílust, emberi tartást, az értelmes cselekvés igényét tanultam tőle.

A másik előnyöm az volt, hogy kolozsvári tudósítóként – kicsit távolabb a szerkesztőségi csetepatétól –, fel tudtam mérni, mekkora lehetőséget kapok, mint pedagógus és szerkesztő, hogy az újságon keresztül sok száz, esetleg sok ezer gyermekkel tudok kapcsolatot teremteni. Persze tudtam (mondták többször), a fizetést azért adják, hogy az újságban a szocialista Románia eredményeit népszerűsítsük, no meg a pionírszervezetet, ahol minden gyermek kibontakozhat. Éreztem, hogy mindez unalmas és értelmetlen, a gyerekek számára, iszonyúan terhes munka nekem. Mondhatom, hogy a feladat elodázására találtam ki, hogyan csempészhetem pártunk és kormányunk útmutatásait a logi-sulit, matek-tonit, tarka-barka fizika-vetélkedőt, babaruha varrási versenyt, s ráadásul a sok száz beérkezett megfejtést, az állam iránti hálának lehetett betudni.

Hogy a babaruhavarró pályázatból hogyan lett országos siker (no meg botrány)? Ez csak később derült ki, a fontos, s talán mai napig érvényes tanulságokkal együtt. Az első: hogy a gyerekekkel hegyeket is meg lehet mozgatni (édesanyák, nagymamák, szomszédasszonyok, de még a torockói kiscsizmák tudója is besegített, mikor kiderült, hogy a kislány vagy kislány a helybeli népviselet babaruhájával akar benevezni a *Jóbarát* versenyébe). A másik tanulság, hogy ha sikerül értelmes

és közösségeket megmozgató célt kitűzni, a legnagyobb szegénység és nyomor sem lehet akadály a megvalósításban (egy-egy beküldött babaruha értéke felért egy család néhány napi kosztjééval). A harmadik tanulság, hogy diktatúrák eszén is túl lehet járni – csak nem szabad előre feladni, hogy úgy sincs remény...

Lehet, hogy a *Zsuzsi baba* sikere adott lendületet annak a 11 évig tartó (1969–1980-ig) mozgalomnak, amit a gyerekek akkor „téónak” becéztek, s ami mai napig eleven emlékként él az egykori részvevőkben (három évvel ezelőtt Magyarországon szerveztek találkozót azok, akik 30–35 éve voltak téósok).

A Tantárgy Olimpia ötlete úgy született, hogy szükség volt egy olyan versenyre, ahol a magyar gyerekek is első lehetnek, mert hogy az állami szervezésű tantárgyversenyeken ez a legkritikább esetben történt meg. Tulajdonképpen a neve is azért lett olyan hivatalos, hogy ne keltsünk gyanút, illeszkedjen az országos trendbe, bár a mi versenyünk alapvetően más volt. Nem a tankönyvi anyagból kellett számot adni, hanem arról, hogyan tudja felhasználni a tanultakat. Általában egy feladat több tudományághoz is kapcsolódott. Például: keresd meg a lakóhelyedhez legközelebb lévő forrást. Mérd meg a hőmérsékletét, egyperces vízhozamát. Illeszd egy kis térképbe a helyét. Az a harminc olvasó, aki a több héten át küldött feladatokat sikeresen megoldotta, egy jutalomkiránduláson vett részt, Kolozs, Hargita, Kovászna, Bihar, Hunyad, Temes, Maramaros, Maros, Szilágy megyében, ahol találkoztak, beszélgettek, sőt együtt dolgoztak a hely kiváló képviselőivel, tudósokkal, művészekkel, szakemberekkel. Egyik emlékezetes találkozásunk volt a szobrászművész Szervátiusz Jenővel Tamási Áron készülő síremlék szobránál, de a 10 napos kirándulás minden napja tartogatott jó néhány kivételes élményt, aminek felsorolására is sok oldal kellene. Mindezek az események a hatalom ellenében és ellenőrző szeme előtt történtek. Senki előtt nem volt titok, hogy véget nem érő népdalénekléseink az összetartozás érzését, a magyar történelmi emlékek s az itt élő és dolgozó kiválóságok eredményei kamasz gyerekeink magyarságtudatát s azt a meggyőződését erősíti, hogy nem vagyunk ennek az országnak másodrangú polgárai, büszkék lehetünk múltunkra és jelenünkre. A szerencse, vagy az, hogy kézzelfogható okot nem szolgáltatunk a nacionalizmus vádjára, lehet a magyarázata annak, hogy csak tíz év után fullasztották csendben a pártdokumentumok unalmas mocsarába a téót.

A téó negyedik évétől új próbán vettek részt azok a versenyzők, akik sikeresen vették a feladatok megoldásának akadályát: egy önálló megfigyelésen, gyűjtésen, kísérletezésen alapuló dolgozatot kell összeállítaniok.²

Ezek között a témák között volt elég szép számmal néprajzi jellegű is, amelyeket néprajzos szakemberek – Almási István, Faragó József, dr. Kós Károly és Szentimrei Judit – állítottak össze. Ha a versenyzőnek valamilyen fölvilágosításra volt szüksége, akkor közvetlenül a szakemberrel vette fel a kapcsolatot. Így biztosították a dolgozatok magas színvonalát – persze a 13–15 éves tanulók szintjén.

² A téó néprajzi dolgozataiból összeállítást közölt Horváth Stefánia. Lásd: Horváth S. 1976.

A hét év alatt begyűlt mintegy 70 dolgozat bebizonyította, hogy ez az út is sikerrel kecsegtetett. Voltak dolgozatok népi építkezés (Négyfalu, Torockó, Szilágyballa, Szilágynagyfalu); szőttek-varottások (Agyagfalva, Arapatak, Dálnok); helyi népszokások: (Érmihályfalva, Apáca, Csíkszentdomokos, Vajdakamarás, Magyarláros, Dálnok, Disznajó, Csávás, Szilágyballa, Ipp); népi táplálkozás (Vajdakamarás, Esztelnek); népi mesterségek (vasművesség: Torockó; gyékényszövés: Harasztkerék; fazekasság: Magyarláros, Avasvámfalu); kenderfeldolgozás: Gálospetri, Erdőszentgyörgy; szalmafonás: Kőrispatak, Erdőszentgyörgy; viasz- és méztermelés: Kézdivásárhely; fafaragás: Magyarláros); népi gyermekjátékok (Tordaszentmihály); közmondások (Bogártelke); neves népművészek (Négyfalu).

Sajnos a diktatúra bekeményítésével és a szerkesztőség élén bekövetkezett változásokkal 1980-tól a téót is ellehetetlenítették, fokozatosan beszüntették. Előbb kispadra, aztán nyugdíjba kerültem. De annak különösen örvendek, hogy a konferencia szervezője, Keszeg Vilmos professzor is a téós feladatokkal jegyezte el magát egy életre – mindnyájunk örömeire és büszkeségére – a tudománnyal, kollégáival egyetemi tanszéket épített a néprajznak és antropológiának Kolozsváron, remek szakemberek egész sorát képezve.

Szakirodalom

BALLA Tamás

1970 *Fehér Virág és Fekete Virágszál. Magyardécei népmesék*. Mesélte Balla János. Gyűjtötte Balla Tamás. Szerkesztette és az utószót írta Faragó József. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

BANDI Dezső (szerk.)

1970a *A falu nótája. Marosmagyarói népdalok*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely

1970b *Szerelem, szerelem. Backamadarasi népdalok*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely

1970c *Tiszta búzából. Nyárádköszvényesi népdalok*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely

1971 *Szovátai zöld erdőben. Szovátai népdalok*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely

1972 *A csávási nagy hegy alatt*. Népi Alkotások Háza, Marosvásárhely
CSEKE Péter

1981 *A Falvak Népe ~ Falvak Dolgozó Népe néprajzi bibliográfiája 1945–1980*. In: Kós Károly – FARAGÓ József (szerk.): *Népismereti Dolgozatok 1981*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 219–264.

- FARAGÓ József – FÁBIÁN Imre (közéteszi)
1982 *Bihari gyermekmondókák*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- HORVÁTH Stefánia
1976 *Gyermekek néprajzi gyűjtései*. In: Kós Károly, dr. (szerk.): *Népismereti Dolgozatok 1976*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 157–161.
- KÓS Károly, dr.
1976 *Bevezetés*. In: Uő (szerk.): *Népismereti Dolgozatok 1976*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 5–7.
- MOLNÁR Krisztina – MOLNÁR Zsolt (szerk.)
2015 *Élet és rend a határban. Etnoökológiai kutatótábor Kalotaszegen*. (Sztánai Füzetek, 19.) Művelődés Egyesület–Szentimrei Alapítvány, Kolozsvár–Sztána
- SZABÓ T. E. Attila – PÉNTEK János
1976 *Ezerjófű. Etnobotanikai útmutató*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- 1985 *Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- SZABÓ Zsolt
1976 *Irányított néprajzi gyűjtő-versenyek általános iskolás tanulókkal*. In: Kós Károly, dr. (szerk.): *Népismereti Dolgozatok 1976*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 73–84.
- TÖRÖK Vilma
2008 *Szentháromság tornya, jaj, de messzire látszik*. Kolozsvár
- VERESS PÉTER Ilona
2009 *Mezőcsávási gyermekfolklór*. Kriterion, Kolozsvár

Cercetări etnografice întreprinse de revista *Jóbarát* între 1968–1980

În perioada 1968–1980 revista *Jóbarát* (1968–1989) a lansat mai multe cercetări etnografice pentru elevii de gimnaziu. Aceste cercetări au vizat confecționarea portului popular al diferitelor localități și regiuni (1970–1971), a jucăriilor populare (1971), inventarierea plantelor medicinale unei localități (1972), a soiurilor de fasole (1975), culegerea basmelor și a legendelor (1973). Prezentul articol reconstituie istoria fiecărei competiții.

**Ethnographic Research Competitions of *Jóbarát* Magazine
between 1968–1980**

In the period between 1968 and 1980 the *Jóbarát* magazine (1968–1989) had launched several competitions for ethnographic research, for the pupils. These researches were concerning the traditional costumes of different settlements and regions (1970–1971), traditional toys (1971), the inventory of the plant population of a certain settlement (1972), the inventory of different bean types (1975), the collecting of folk tales and legends (1973). The present study reconstructs the history of each and every competition.

